

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

In-Cult

**Intervjui – Bugarska
Edukativna sekcija**

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

FESTIVAL RUŽA U KARLOVU

Intervju sa gđom Ivankom Baltovom
vodila doc. prof. dr Emilija Velikova

Gospođa Ivanka Baltova je diplomirala na Univerzitetu za kulturno-prosvetne kadrove, profil „muzika“ u gradu Haskovu ; „Upravljanje kulturom“ na Plovdivskom univerzitetu „Pajsije Hilendarski“, smer „Žurnalistika i bibliotekarstvo“; škola za dirigente horova. Tokom svoje karijere radila je u Domu kulture . Učesnik je muzičkog trija „Impresija“, zatim član mešovitog hora i kamernog ansambla za specifična pevanja i vođa vokalne grupe " Detelina ". Nakon odlaska u penziju, gospođa Baltova je nastavila da se bavi društveno korisnim radom, kako u gradu Karlovu , tako i u svom rodnom selu Karavelovu . Pobjednik je niza međunarodnih i republičkih muzičkih takmičenja i festivala.

Gospođa Baltova, kao jedan od organizatora kulturnog života grada Karlova, recite nam kada se održava prelepi Festival ruža u Vašoj zemlji?

Praznik je prvi put proslavljen 1903. godine. Kao centar proizvodnje ruža i prerade ružinog cveta, Kazanlak i Karlovo su bili poznati mnogo pre oslobođenja. Dugi niz godina to je bila samo egzistencija, ali tek 1930-ih ružičnjaci, prelepa priroda i arhitektura, lokalna industrija ruža su se shvatili kao atraktivne stvari koje izazivaju interesovanje bugarskih i stranih turista. Praznik se u Karlovu redovno obeležavao po završetku Prvog svetskog rata. U početku, posle restauracije rodne kuće Vasila Levskog , datumi 31. maj i 1. jun (Pedesetnica i Sveti Duh) u Karlovu su proslavljeni kao Levski dani, a grad je organizovao veliki narodni sabor, na kome je prisustvovalo mnogo ljudi iz cele zemlje. Ovom prilikom pomenuto je mesto Kazanlak kao deo Ružine doline. Zanimljiv trenutak svečanosti tada nam je predstavio Nikola Stanev u svom putopisu iz 1936. godine: „Ovih dana je Karlovo najlepše, tada se beru ruže. Karlovo polje je uzbudljivo kao more, čija površina trese ružičasta polja i vrtove nane... Vazduh je lagan i pun mirisa raznovrsnog lekovitog i poljskog cveća. Putnici stižu vozom, automobilima u neprekidnim redovima. Odmah idu ka crkvi, Spomeniku apostolu i pijaci pored gradskog sata. Preko ulica su beskrajni venci od ruža koji vise sa stubova, prozora, kapija i balkona, ukrašeni su domovi, crkve i trgovi. Spretni momci i devojke, svečano obučeni, sa vencima na glavama, drže u rukama velike korpe šarenih ruža i osmehuju se svakom gostu, dočekujući ga dobrodošlicom.

Šta danas obuhvata program praznika?

Festival se održava poslednje subote maja, kada je branje ruža u dolini u punoj snazi. Dan ima svečani i zabavni karakter. Program uključuje:

- 1) Ritual "branje ruža" - u ružičnjacima u blizini grada Karlova . U ritualu učestvuju amaterske grupe iz karlovačke opštine - kumske, pevačke i plesne grupe sa

autentičnim folklorom, izabrana Kraljica ruža za ovu godinu i 6 malih pratilaca. U vrtovima ruža turistima se pruža prilika da učestvuju u procesu.

- 2) Povorka Kraljice ruža: povorka kreće iz ružičnjaka, prolazi ulicama grada Karlova i stiže do centralnog trga, gde se na posebnoj bini nastavlja kulturni program.
- 3) „Praznik u dolini ruža“: obuhvata zvaničnu ceremoniju otvaranja i bogat folklorni program.
- 4) Demonstracija vađenja ružinog ulja i degustacija proizvoda od ruže: u Istarskom muzeju u gradu, pred gostima i građanima demonstrira se proces vađenja ružinog ulja sa početka prošlog veka.
- 5) Srećno dečje popodne: kao inovativni događaj ovde se organizuje dečiji konkurs „Mini mis ruža“. Pohađaju ga deca iz karlovačke opštine uzrasta od 4 do 8 godina.
- 6) Praznična zabava: - ovo je večernji program kojim se završava Festival ruža u Karlovu . Za građane i goste grada postoji bogat i raznovrstan zabavni program.

Koje je lice Festivala ruža ?

Reč je o Kraljici ruža, koja se bira konkursom od 1992. godine. U njemu učestvuju lepe i inteligentne devojke iz karlovačke opštine od 18 do 23 godine, koje se predstavljaju samo u sportskoj i svečanoj odeći. Novoizabrana Kraljica ruža tokom cele godine aktivno učestvuje u manifestacijama karlovačke opštine.

ĆIRILICA
TREĆA ZVANIČNA AZBUKA EVROPSKE UNIJE
Intervju sa doc. prof. dr Emilijom Velikovom, Univerzitet u Ruseu
vodila je gđa. Veska Uzunova

Znamo da je pre postojanja ćirilice postojala glagoljica koja se u Evropi više ne koristi. Šta je sa glagoljicom?

Glagoljica je najstarije otkriveno slovensko pismo. Smatra se da ju je u IH veku napisao Ćirilo – Konstantin Filozof (monaško ime Ćirilo). On i njegov brat Metodije su po majci pripadnici bugarskih Slovena. Pozvao ih je knez Rostislav, knez Južne Bugarske Moravske, koji je odlučio da svoju zemlju oslobodi od tuđinske nemačko-latinske crkvene i prosvetne propagande i bogoslužjenja samo na grčkom, latinskom i hebrejskom. Dva brata su odlučila da prevedu crkvene knjige na jezik koji bi obični ljudi razumeli. To je jezik koji danas nazivamo staroslovenskim. Pošto se pokazalo da je veoma teško prepisati reči iz knjiga na postojeće grčko ili latinično pismo na razumljiv jezik, Kiril je odlučio da napravi novo pismo zasnovano na solunskom bugarskom dijalektu, koje su braća veoma dobro poznavala. Dva brata su brzo napisala mnoge molitve, napeve, dogmatske spise, prevode. Oni su podučavali mnoge učenike, od kojih su bili najbolji Kliment, Naum, Angelarius, Goražd i Sava.

Posle smrti kneza Rostislava i pogibije Ćirila, ponovo je korišćena latinica, jer su ove zemlje odvojene od bugarskog carstva i pripojene Francuskoj.

Kakva je veza između glagoljice i ćirilice?

Glagoljica je osnova na kojoj je nastala ćirilica – tako nazvana u čast Ćirila.

Nakon smrti Ćirila i Metodija, njihovi učenici Kliment, Naum, Angelarij, Gorazd i Sava su pozvani od strane kneza Borisa I (Boris Mihailov), cara Prvog bugarskog carstva, da podučavaju sveštenike u zemlji slovenskom pismu, što je prihvatio/odobrio i Papa Adrijan II.

Boris I stvorio je izuzetne uslove za rad i život učenika u centrima Pliska i Ohrid. Ali on je želeo novu azbuku koju je još lakše naučiti, čitati i pisati.

Novo pismo stvarali su mnogi pisci u Preslavu. Korišćena je glagoljica kao odličan primer. Uzeto je 12 glagoljskih znakova, koji odgovaraju glasovima specifičnim za starobugarski jezik. Ne postoje u grčkom pismu i jeziku. Uzeta su i 24 slova grčkog alfabeta. U originalnoj verziji ćirilice postoje 44 slova za 44 glasa lokalnog starobugarskog jezika, za razliku od sadašnjeg bugarskog pisma sa 30 slova.

Možete li nam reći neke zanimljive činjenice o ćirilici?

1) Naši preci su počeli da obeležavaju 24. maj (nacionalni dan bugarskog pisma i kulture) pre više od dve stotine godina.

2) U originalnoj verziji ćirilice koju je osmislio sv. Kliment Ohridski ima 44 slova za 44 glasa za razliku od 30 slova sadašnje azbuke.

- 3) Najraniji ćirilčni natpis pronađen na bugarskoj teritoriji datira iz 931. godine i nalazi se u manastiru - pećini kod sela Krepča.
- 4) Naziv „ćirilica” registrovan je 1563. godine u hrvatskom prevodu Novog zaveta.
- 5) Danas ćirilicu koristi 400 ljudi širom sveta. Osim u Bugarskoj, ćirilica je zvanično pismo u Belorusiji, Bosni i Hercegovini, Kirgistanu, Severnoj Makedoniji, Mongoliji, Crnoj Gori, Rusiji, Srbiji, Tadžikistanu, Ukrajini i do 2018. u Kazahstanu. Pre nekoliko decenija ćirilčno pismo je korišćeno u Turkmenistanu, Uzbekistanu i Azerbejdžanu.
- 6) Ćirilica je korišćena i u Rumuniji do kasnih 70-ih godina XIX veka.
- 7) 2007. godine ćirilica je postala treće zvanično pismo Evropske unije posle latinice i grčkog pisma.
- 8) Analizirajući doprinos kneza Borisa I i bugarske države, francuski lingvista Rože Bernar navodi „Očuvanje dela sv. Sv. Ćirila i Metodija, Bugarska zaslužuje zahvalnost i poštovanje ne samo slovenskih naroda, već i celog sveta. I tako će ostati sve dok čovečanstvo bude ulagalo pravi smisao u reči „napredak, kultura i čovečanstvo“...
- 9) Hitler je nekoliko godina u više navrata vršio pritisak na bugarsku vladu da ukine ćirilicu i prihvati latinicu kao zvanično pismo.
- 10) Pa čak i da nije naučna činjenica, već konstatacija, u svetu je ćirilica pogrešno poznata kao „rusko pismo“, što je nepravda verovatno iz prozaičnog razloga što je ruski narod brojčano veći od svih drugih naroda koji je koriste.

NIKO NIJE VEĆI OD HLEBA

**Intervju sa doc. prof.dr Emilijom Velikovom
vodila je gospođa Veneta Coneva-Velikova**

doc. dr Emilija Velikova je Erasmus + i CEEPUS koordinator, istraživač, predavač u oblastima obrazovanja: Matematičko obrazovanje, Matematika; direktor je GeoGebra instituta u Ruseu, bivši prodekan fakulteta ; koordinator dva master studija: Obrazovanje i informacione tehnologije, mentor doktora nauka; autor/koautor/urednik 17 knjiga i 141 naučnog rada; član uređivačkog odbora tri obrazovna časopisa; plenarni predavač na mnogim međunarodnim konferencijama i kongresima o obrazovanju; gostujući predavač na mnogim univerzitetima u Evropi; Potpredsednik DANET-a, član odbora Međunarodne grupe za matematičku kreativnost i darovitost.

Kakva je veza Bugara sa hlebom?

Bugarska leži na velikoj raskrsnici između istoka i zapada. Stoga su Bugari veoma gostoljubivi. Veruje se da hleba i vode treba da ima za svakoga ko zakuca na vrata, čak i ako u tom trenutku nema hleba i vode za domaćine. Mi kažemo: „Niko nije veći od hleba“. Zato svaki službeni ili porodični praznik počinje služenjem hleba, koji gost ili najstariji u domu lomi i daje svima.

Postoje li različite vrste hleba povezane sa tradicijama i ritualima u Bugarskoj?

U Bugarskoj imamo mnogo praznika, kao i raznih prilika za okupljanje rodbine i prijatelja - porođaj, krštenje deteta, veridba, venčanja, rođendani i imendani , Sirni Zagovezni , Uskrs, Badnje večer, Božić i drugi praznici. Oni su uvek povezani sa hlebom, koji predstavlja tradiciju i običaje kao deo života ljudi.

Gospođa V. Koleva-Avramova, na primer, već dugo pravi lepe hlebove za različite bugarske događaje. Nakon odlaska u penziju, imala je slobodno vreme i počela je da se bavi ovom umetnošću - da pravi lepe hlebove povezane sa određenim praznicima kako bi ljudima donela radost.

Kako održavate tradiciju hleba za praznike?

Uvek se trudimo da sačuvamo tradiciju i prenesemo je budućim generacijama. Dobra praksa je da Opština Slivo Pole sa predsednikom opštine Valentinom Atanasovim koji podržava ovakve inicijative. Godišnje takmičenje u hlebu pod motom „Daj znak prijateljstva među narodima u opštini Slivo Pole i duž reke Dunav“ organizuje gospođa Veska Uzunova, predsednica Saveza penzionera za sve etničke grupe opštine – Bugare, Rome, Tatara, Pomake i Ruse. Manifestacija ima za cilj da pokaže ljudima da hleb spaja ljude, a takođe i različite običaje, kulture, tradicije mnogih etničkih grupa u zemlji i drugim zemljama Evrope. Doprinosi negovanju mirne i solidarne zajednice.

Svake godine P.Stojanova iz Doma kulture sela Babovo organizuje Festival „Kuvana rakija i čorba od kiselog kupusa iz davnina“. Svaka organizacija može učestvovati sa trpezom koja predstavlja hleb i hranu jedne proslave – Nove godine, Nikoljdan i dr.

K. Marinova , predsednica Kluba Kalina, i H. Marinova , predsednica Unije penzionera – region Ruse, organizuju Dan hrišćanske porodice uz kviz „Niko nije veći od hleba“.

Koji je najpoznatiji hleb u Bugarskoj?

Ovo je specifičan hleb koji Bugari veoma vole. Ovo je „ **Banica** “. Svaki domaćin ili kuvar ima skriveni recept. Ali najpoznatija je „ Banica sa amajlijama“ za Novu godinu.

Banica je tradicionalni bugarski hleb na trpezi Bugara koji svi u zemlji znaju i vole. To je obrok pripremljen od kora za pecivo, jaja, jogurta i belog bugarskog sira (sirena) koji se peče u rerni.

Banica je obavezna na svečanoj trpezi za novogodišnju večeru. Tog dana Bugari su u njega stavljali *amajlije ili srećke* (male papire sa ispisanim željama za sreću, zdravlje i uspeh tokom cele Nove godine). Stavljali su *novčiće*, a ponekad i komad *drena* sa pupoljkom koji simbolizuje bogatstvo. Stavljaju ono što predstavlja njihovo bogatstvo u pecivo. Tada svi u kući uzimaju po parče Banice i amajlija u njoj određuje narednu godinu. Trebalo bi da ima dovoljno komada obroka za sve u kući + 1 dodatni komad.

ČAROLIJA " LAZAROVA " _

Intervju sa gospođom Veskom Uzunovom
vodila je Pr. Asist. prof.dr. Ralica Vasileva-Ivanova

Gospođa Veska Uzunova je već 17 godina predsednik Unije penzionera opštine Slivo Pole, oblast Ruse u Bugarskoj. Ona vodi 21 klub Unije. Autorka je i mnogih scenarija za obnovu starih običaja i tradicije.

Gospođo Uzunova, opština Slivo Pole aktivno podržava očuvanje kulturnih vrednosti i istorijskog nasleđa ovog kraja. Recite nam kako se u vašem kraju čuvaju tradicija i običaji?

U cilju očuvanja kulturnog i istorijskog bogatstva regiona, opština Slivo Pole, Bugarska, podržava organizaciju pozorišta kao što su Lazarev dan, Svadba, Blagovesti i dr. od strane penzionera i omladinskih grupa. Ovaj praznik je usko vezan za Uskrs koji ima značajno mesto u bugarskim narodnim verovanjima. To je svetkovina prirode i mladih devojaka (Lazarki) koje posle ovog dana smeju da izlaze, vere se, a samim tim i udaju.

Koje su obredne uloge koje se obavljaju na današnji dan?

U dramskoj igri mlade devojke nose korpu sa jajima. Devojke između sebe biraju vodiča koji se zove buenek . Obučen je u svečanu nošnju koja se sastoji od muške košulje, opasane kaišem i kopčama, a o struku su okačeni raznobojni peškiri. Kosa mu je raspuštena, na glavi ima šešir ili raznobojne trake, a u desnoj ruci drži vrbov štap sa okačenim peškirom.

Oni obilaze selo, ulaze u svaku kuću i pevaju pesmu za svakog člana porodice. Domaćin im daje hlebom sa medom, kitom cveća i novčićem - za uspeh, zdravlje i sreću, i jaja koja treba da farbaju sledeće nedelje, za Uskrs. Prvo jaje treba da bude crveno - za radost duše, drugo da bude žuto - zlatna zrna, treće zeleno - za bujne livade, a sva ostala šarena - za šarene bašte.

Na Lazarevdan se beru grančice vrbe od kojih se prave venci. Šta se dešava sa njima posle Lazara?

Posle poseta Lazarki odlaze na Dunav i spuštaju vence u reku. To je takmičenje. Devojka čije je venac prvi, biće sledeće godine predvodnik Lazarevog dana i prva će se udati.

Koja je vaša poruka mlađim generacijama?

Moja poruka mlađim generacijama je da sačuvamo Bugarsku kao evropsku državu i kao evropsko društvo čuvajući kulturne vrednosti i istorijsko nasleđe koje smo dobili od roditelja – jezik, tradiciju, običaje, odnos prema starijima!

ŽIVE TRADICIJE: KALOFEROVE GAJDE

Intervju sa gospodinom Miroslavom Vasilevom vodila je gospođa Ivanka Baltova

Gospodine Miroslav Vasilev je koreograf-pedagog, magistar režije, doktorant muzikologije, muzičke i plesne umetnosti, autor i muzički urednik, vodi muzičke i folklorne programe na Bugarskom nacionalnom radiju, Radio Plovdivu, Radio Staroj Zagori, urednik Folklornog lista „Narodni horizont“, profesor koreografije u osnovnoj školi i vođa plesnog ansambla „Dolina ruža“ u Karlovu . Među brojnim nagradama za aktivnu stvaralačku delatnost Miroslav Vasilev dobitnik je Nagrade grada Karlova za 2019. godinu, „Zlatna lira“ /2017./ od Saveza bugarskih muzičkih i plesnih majstora, Gran pri Međunarodnog festivala – Poljska /2015./, „Siročad lualica“ za sekciju „Tematski radio emisije“ /2010./.

Gajde prati svaki lokalni praznik u Kaloferu . Instrument je muzički amblem grada. Gospodine Vasilev , kada su gajde ušle u grad?

Pretpostavlja se da je gajdarenje u grad ušlo preko doseljenika (kao što je gajdaš Vasil iz sela Mitirizova) i ustalile se kao lokalna tradicija, posebno razvojem stočarstva. U prvoj polovini 20. veka majstorstvo kaloferskih gajdaša dobija široku popularnost, njihovi nastupi dolaze u fokus gramofonske industrije, radija i muzičkog folkloru. Iz tog vremena datiraju i najraniji zvučni dokumenti. Prve nalazimo u ličnoj kolekciji gramofonskih ploča Larija Vajnera (SAD) - snimci Slavija Velev Dermendžijev (gajdaš i pevač), u izdanju gramofonske kuće " Favorite Rekhbgords" (1911). Bai Slavi , kako su ga zvali, bio je prvi gajdaš koji je svirao „uživo“ na programu državnog Radio Sofije januara 1936. Sredinom prošlog veka folklorista Rajna Kacarova je snimila „na terenu“ još jednog istaknutog gajdaša – Faloa Vasiliova Cviatkov. Slava kaloferskih gajdaša brzo raste. Svojom izvođačkom, snimateljskom delatnošću i medijskim nastupima domaći muzički dijalekat došao je do nove publike. Gajde su i danas dragoceni instrument za Kaloferce . Muzičari uče gajdarski zanat u porodici, veštine se prenose sa oca na sina, sa dede na unuka.

Kakav je lokalni muzički repertoar u Kaloferu ?

S obzirom na lokalni muzički repertoar možemo izdvojiti dve vrste pesama i melodija koje se izvode u različitim prilikama: 1) prva vrsta – tradicionalna: za Božić, za običaj pod nazivom „Parni petao“, za običaj pod nazivom „šetnja po bukvi“, u vreme svadbene povorke, igre „na putu“, u praznično kolo na trgu itd .; 2) moderne koračnice, himne, apoteotske pesme, autorske u urbano-renesansnom stilu. Migracija u Kalofer imala je snažan uticaj na pesnički repertoar. Tako se „igraju sjajno kolo“ (5/8), preneto iz sela Vasil Levski , pesma o Pevi Braikova (7/8 A), " Bačo Nikola" (7/8 B), pronađene u 8/8, 9/8, kao i u mešovitim

veličinama. Najbolji muzičari sa improvizatorskim sposobnostima razvijaju motive za kolo, njihove dobro odsvirane pesme okupljaju kolo i prave veselje.

Da li mladi prate tradiciju?

U kaloferskoj kući ima bar po jedna gajda. Muzičke porodice u Kaloferu nisu izuzetak. Nedialko Tonev svira zajedno sa sinovima Hristom i Antonom. Među najstarijim muzičarima u Kaloferu trenutno je 72-godišnji Marin Hristov . Pet generacija u njegovoj porodici su naslednici stare tradicije gajdaša. Veštinu je naučio od svog oca, u prošlosti poznatog kao Pejo gajdaš. Poslednjih godina vlada veliko interesovanje za gajde, mnoga deca u gradu su počela da uče u kulturnom centru . Kalofer je na svoj način jedinstven grad i tradicija koja je ostala iz starih vremena tipična je samo za ovo selo.

I pored savremenih mehanizama obuke i ovladavanja instrumentalnim stilom i repertoarom, sviranje gajdi u Kaloferu ostaje jedan od najstarijih oblika lokalnog učešća , a grad – svojevrsni centar gajdaške tradicije na Balkanu.